

Locul României în Europa

Argument

- I. Poziția geopolitică a României
- II. Români în perioada edificării statelor naționale (1859-1918)
- III. Generațiile Unirii românilor
- IV. România de la 1859 la 1914.
Concurența modelelor de dezvoltare
- V. România interbelică.
Opțiuni de politică externă;
anul 1933 – un „prag de epocă”?
- VI. România și Al Doilea Război de 100 de ani (1914-2014)

Concluzii

The Place of Romania in Europe

Foreword

- I. Romania's geopolitical position
- II. Romanians during the period of national-state building (1859-1918)
- III. The Generations of the Great Union
- IV. Romania between 1859 and 1914.
Competing models of development
- V. Interwar Romania.
Foreign policy options.
1933 – a threshold year in Romania too?
- VI. Romania and the Second Hundred Years War (1914-2014)

Conclusions

GHEORGHE IACOB

•

Locul României în Europa
(1859-1939)

The Place of Romania in Europe
(1859-1939)

Cuprins
Table of Contents

LOCUL ROMÂNIEI ÎN EUROPA (1859-1939).....	7
ARGUMENT	9
CAPITOLUL I	
Poziția geopolitică a României	11
CAPITOLUL AL II-LEA	
Românii în perioada edificării statelor naționale (1859-1918).....	27
CAPITOLUL AL III-LEA	
Generațiile Unirii românilor	109
CAPITOLUL AL IV-LEA	
România de la 1859 la 1914. Concurența modelelor de dezvoltare	129
CAPITOLUL AL V-LEA	
România interbelică. Opțiuni de politică externă. Anul 1933 – un „prag de epocă”?	149

România și Al Doilea Război de 100 de ani (1914-2014)	163
CONCLUZII.....	179
THE PLACE OF ROMANIA IN EUROPE (1859-1939)	183
FOREWORD	185
CHAPTER I	
Romania's geopolitical position	187
CHAPTER II	
Romanians during the period of national-state building (1859-1918)	205
CHAPTER III	
The Generations of the Great Union	285
CHAPTER IV	
Romania between 1859 and 1914. Competing models of development	305
CHAPTER V	
Interwar Romania. Foreign policy options. 1933 – a threshold year in Romania too?	325
CHAPTER VI	
Romania and the Second Hundred Years War (1914-2014)	339
CONCLUSIONS	355

LOCUL ROMÂNIEI ÎN EUROPA (1859-1939)

CAPITOLUL I

Poziția geopolitică a României

De la cronicari până în prezent, poziția geopolitică a spațiului locuit de români a fost abordată în variate moduri, cu concluzii asemănătoare, dar și contradictorii.

O primă problemă care a suscitată și suscită dezbateri și controverse este cea privind aria geografică în care trebuie inclusă România; se întâlnesc diverse formulări: „balcanică”, „sud-estul” sau „estul Europei”, „Europa Centrală”, „spațiul carpatic”, „spațiul carpato-danubiano-pontic” și altele. Uneori s-a ajuns la situații (absurde) ca România să apară în atlase pe planșe diferite: partea de nord în Europa Centrală, iar partea de sud în Peninsula Balcanică¹.

Firește, o opțiune sau alta a fost de multe ori influențată – când n-a fost vorba de ignoranță – de factori de natură politică și mai puțin de natură geografică. Nu ne propunem să detaliem problema; ar fi nevoie de o cercetare aparte. Oferim, totuși, câteva puncte de vedere. Astfel, Ion Simionescu scria în 1937:

---

¹ *Goode's World Atlas*, Chicago, 1966, planșele 121 și 127, *apud* C.C. Giurescu, *Probleme controversate în istoriografia română*, București, 1977, p. 17.

„Limita orientală a Europei Centrale se socoate cam linia dusă de la vărsarea fluviului Niemen în Marea Baltică la gurile Dunării. *România se află în cuprinsul acestui ținut*, strâns legată de Carpați, șira de munți care străbate Europa Centrală. Prin adânci linii de fractură, ca și prin cel mai de seamă fluviu al Europei, România este despărțită de Peninsula Balcanică, în care adesea, dar pe nedrept, este reprezentată în atlasele străine (subl.n., Gh.I.). Țara noastră nu e legată de Europa Centrală numai prin arhitectura pământului, ori prin condițiile climaterice, ci și prin mare parte din evoluția ei istorică. Se află însă la limita extremă a Europei Centrale, ca și Polonia, ori o parte din Germania. Nu poate fi deci lipsită de influența climei răsăritene, după cum nu a rămas neatinsă de valurile popoarelor mereu agitate, venite din inima Asiei. În toate privințele, fizice, biologice și istorice *se află la o răscruce de drumuri*”² (subl.n., Gh.I.).

Un an mai târziu, N.Al. Rădulescu concluziona, în urma unei analize a literaturii de specialitate din Europa:

„... putem trage concluzia că majoritatea lucrărilor geografice recente, consideră România Mare ca un fragment al Europei Centrale – părăsind astfel pentru totdeauna ideea de a plasa țara noastră în cadrul Peninsulei Balcanice. E un drept care ni s-a refuzat prea mult timp și privim cu toată recunoștința pe cercetătorii apuseni care ni l-au anunțat”³.

În contextul celui de-Al Doilea Război Mondial, atât de nefavorabil României, Gh. Brătianu afirma:

² I. Simionescu, *Țara noastră*, București, 1937, p. 17.

³ N.Al. Rădulescu, *Poziția geopolitică a României*, I, în *Geopolitica*, I (ed. Emil I. Emandi, Gh. Buzatu, Vasile S. Cucu), Iași, 1994, p. 96.

„Noi trăim aici la o răspântie de drumuri, la o răspântie de culturi și, din nefericire, la o răspântie de năvăliri și imperialisme. Noi nu putem fi despărțiți de întregul complex geografic care, cum veți vedea, ne mărginește și ne hotărăște destinul, între cele două elemente care îl stăpânesc, muntele și marea. Ceea ce aș vrea să apară lămurit este că pentru a ne înțelege trecutul, trebuie să înțelegem mai întâi întregul complex geografic, istoric, geopolitic, din care acesta face parte”⁴.

După aproape 40 de ani, C.C. Giurescu opina:

„Din punct de vedere geografic, răspunsul la cele două întrebări [...] este limpede: România aparține spațiului carpatic sau carpato-danubian, care și-a luat numele de la lanțul Carpaților – lanț mai lung decât cel al Balcanilor –, în timp ce statele de la sud de Dunăre și Drava își iau numele de la munții respectivi. Adăugăm că numele Balcan (Balkan) vine, după toate probabilitățile, de la turcii osmanlâi ai secolului XVI, care au dat un nume nou, turcesc, vechiului Hæmus. Așadar, România face parte, geografic, din spațiul carpatic, așa cum face și Ungaria, și Slovacia. [...] *România aparține, prin urmare spațiului carpatic sau carpato-danubian, iar nu Peninsulei Balcanice* (subl.n., Gh.I.). Ea a avut și are însă legături strânse cu peninsula, legături politice, economice și culturale. De aceea și nordul Dunării și sudul ei pot fi înglobate într-o unitate mai mare, care este sud-estul european. [...] Sub acest nume cuprinzător, sud-estul european, urmează a fi înglobat, deci, atât sudul cât și nordul Dunării, Peninsula Balcanică și regiunea carpatică sau carpato-danubiană”⁵.

⁴ Gh.I. Brătianu, *Chestiunea Mării Negre*, curs 1941-1942, p. 11-12, *apud* P. Dobrescu, A. Bârgăoanu, *Geopolitica*, București, 2001, p. 61.

⁵ C.C. Giurescu, *op.cit.*, p. 77.

În perioada tranziției, dezbaterile privind poziția geopolitică a României, raportarea la Europa sunt, firește, marcate de noul context politic intern și internațional.

De pe poziția geografului, Vasile S. Cucu scria în anul 1994:

„Regional, în cadrul fizico-geografic și geopolitic al Europei, spațiul României corespunde regiunii de tranziție – atât către răsărit, apus cât și spre miazăzi, la interferența dintre Europa peninsulară și cea continentală”⁶.

Preocupat de definirea procesului de integrare europeană, Andrei Marga subliniază că:

„Geografia și istoria sunt condiții indispensabile, dar unificarea europeană fiind un proces în primă linie instituțional și cultural, apartenența europeană se judecă considerând instituțiile și cultura. Situația în geografia și istoria europeană nu generează automat o europenitate culturală, după cum o europenitate culturală poate fi găsită și în țări care nu aparțin geografic și istoric, în sens strict, Europei...”⁷.

Pe o poziție apropiată se situează și Octavian Paler:

„... e clar că Europa nu poate să însemne, deocamdată, pentru noi ceea ce înseamnă pentru un occidental sau ceea ce ar fi putut să

⁶ V.S. Cucu, *România – Considerații geopolitice* (I), în *Geopolitica*, I, p. 361.

⁷ A. Marga, *Europa și specificul european. Filosofia unificării europene*, Cluj, 1995, apud *Revenirea în Europa. Idei și controverse românești. 1900-1995*, antologie și prefață de Adrian Marino, Craiova, 1996, p. 24.

însemne, în mod normal, și în reprezentările noastre, dacă n-ar fi existat istoria silnică de după Yalta. Și e la fel de clar, reintrarea noastră în Europa e o problemă mai complicată decât pare la prima vedere. Ea depășește cu mult aranjamentele diplomatice”⁸.

Deosebit de interesantă este și opinia exprimată de Alina Mungiu-Pippidi:

„La această oră (1995 – n.n., Gh.I.) putem spune că există trei Europe și soarta noastră depinde în care dintre ele vom rămâne. Prima este Europa propriu-zisă, care nu are nimic de a face cu cea din cărțile de istorie românești sau din discursurile demagogilor noștri. În Occident, când se spune: și ce facem cu Europa?, întrebarea se referă în exclusivitate la statele Uniunii Europene. [...] A doua Europă este ceea ce se numește «Europa Centrală». [...] După Geremek (consilier al lui Lech Walesa), Europa Centrală se poate extinde oricât spre est, poate include la o adică țările baltice și chiar Ucraina, dar nu și spre sud, oricât de ciudat ar părea. [...] Dincolo de Europa Centrală de succes și de cea lărgită (plus Slovenia, Balticele), începe cea de-a treia regiune a Europei”⁹.

Al. Duțu acordă importanță factorului religios:

„Europa nu se împarte geografic, ci după cum și-a construit existența politică: de o parte *o societate permisivă*, care îngăduie cetățeanului inițiative și-i impune răspundere; de cealaltă parte *o societate a constrângerii* care cere cetățeanului să

⁸ O. Paler, *Noi și Europa*, în *România liberă*, 6 martie 1992, apud *Revenirea în Europa...*, p. 226.

⁹ A. Mungiu-Pippidi, *Vom alunga „Fantomele Balcanilor”?*, în *România liberă*, 11 mai 1995, apud *Revenirea în Europa...*, p. 229-231.

participe la «fericirea patriei», a «poporului», a «țării» și-i impune ascultare. [...] Pe cât este de greșit să folosim termeni religioși pentru realități politice, vorbind despre state ortodoxe cu o politică ortodoxă (și aceasta după decenii lungi de ateism), pe atâta este de nefiresc să ignorăm elementul religios în construcția politică¹⁰.

Într-un studiu intitulat *Europele provinciale*, Sorin Alexandrescu oferă o „șansă” și „marginilor” Europei:

„Noua Europă este una a nesfârșitelor diferențe, nu a blocurilor închise, omogene în interior și opuse unul altuia, precum Vestul, Estul și Mitteleuropa par a sugera.

În acest context, «culturile provinciale» își pot redobândi interesul, demnitatea, și chiar dreptul la existență. Marginile devin la fel de interesante ca centrele. [...]. Da, sunt multe aceste Europe ale marginilor – nu ale minorităților, deși ale lor de asemenea – și ale culturilor provinciale și regionale, constituind în subteranele marilor centre culturale viața culturală locală adevărată, pulsând în tempoul ei modest, dar tenace, persistând în ciuda istoriei făcute și mai ales desfăcute, distruse de cei mari, luptându-se să devină ele însele, dar nereușind niciodată. Europele uitate, neglijate, disprețuite ale Europei. Europele care, odată studiate, ne-ar vindeca de propriile noastre spaime pentru că le-am regăsi, aceste spaime, la foarte mulți alții, și am înceta să ne mai identificăm cu ele¹¹.

¹⁰ Al. Dușu, *Ideea de Europa și evoluția conștiinței europene*, București, 1999, p. 52.

¹¹ S. Alexandrescu, *Europele provinciale*, în *Secolul 20: Europele din Europa*, nr. 10-12 / 1999, 1-3 / 2000, p. 38-39.

La rândul lui, Adrian Marino concluziona:

„Ar trebui mai întâi să recunoaștem o evidență elementară: percepția românească a «Europei» a fost și în trecut și, mai ales, în epoca actuală foarte diferențiată. Pentru români, «Europa» rămâne o noțiune-simbol. Dar dacă o privim cu tot mai mare atenție, observăm imediat mai multe zone de percepție, chiar dacă unele foarte joase. Există, de fapt, în conștiința publică și spirituală românească, mai multe «Europe». La limită, ele sunt, nu o dată, străine unele de altele. Uneori chiar contradictorii¹².

Se observă că preocupările și opiniile privind geopolitica sunt extrem de variate. În continuare, vom prezenta câteva aspecte semnificative pentru poziția României pe parcursul a peste 80 de ani, de la 1859 la 1939 (*teritoriul; vecinii; populația; nivelul economic; obiectivul strategic*), grupate pe trei etape: – *România la 1859*; – *România la 1914*; – *România interbelică*.

ROMÂNIA LA 1859

Teritoriul

România avea o suprafață de 123.355 km² (inclusiv cele 3 județe din sudul Basarabiei, retrocedate după Congresul de Pace de

¹² A. Marino, *Pentru Europa*, Polirom, Iași, 1995, p. 11.

la Paris din anul 1856)¹³. O țară mică în raport cu puterile occidentale și foarte mică în comparație cu marile imperii vecine.

Vecinii

Situația este prea bine cunoscută. Trebuie, totuși, reamintit că cele trei imperii vecine (Otoman, Habsburgic, Rus), urmăreau menținerea sau impunerea dominației – sub diverse forme – (de la suzeranitate la dominație economică, ocupație militară sau chiar anexarea). În acest context, misiunea Domnitorului Al.I. Cuza părea imposibilă.

Populația

Era de aproximativ 4 milioane de locuitori, mai precis 3.917.541¹⁴, cu o densitate de 33 locuitori/ km² (în anul 1866)¹⁵.

Principalele orașe erau: București – 121.734 locuitori; Brăila – 15.767 locuitori; Botoșani – 27.147 locuitori; Buzău – 9.027 locuitori; Bacău – 8.972 locuitori; Craiova – 21.521 locuitori; Focșani – 13.164 locuitori; Galați – 26.050 locuitori; Iași – 65.745 locuitori; Ploiești – 7.299 locuitori; Turnu-Severin – 8.925 locuitori. Este interesantă o comparație cu statistica din anul 1930. Spre exemplu, orașul București avea 639.040 locuitori, iar orașul Iași 102.872 locuitori¹⁶.

¹³ *Breviaire Statistique*, Institutul Central de Statistică, București, 1940, p.10; Leonida Colescu indică 123.000 km² (L. Colescu, *Progresele economice ale României îndeplinite sub Domnia M.S. Regelui Carol I (1866-1906). Tablouri figurative și notițe explicative* de Dr. L. Colescu, Șeful Serviciului Statistice Generale, București, 1907, p. 6).

¹⁴ *Breviaire Statistique...*, p. 9.

¹⁵ L. Colescu, *op.cit.*, p. 48.

¹⁶ *Breviaire Statistique...*, p. 18-20.

Nivelul economic

Principala ramură a economiei era agricultura, care asigura peste 90% din exportul țării și, prin urmare, era unica resursă a procesului de modernizare¹⁷. Industria se afla în „faza” manufacturilor. În anul 1863 existau doar 173 de mașini cu abur în „industria” din România¹⁸.

Un „reper” semnificativ se referea la comunicații. În lumea modernă se construiau căi ferate, canale, poduri etc., iar în România abia se „șoseluiu” drumurile principale. Domnitorul Al.I. Cuza făcea cu caleașca 59 de ore de la Iași la București¹⁹. Iar transportul de la Iași la Galați era mai scump decât cel de la Paris la Galați²⁰.

Obiectivul strategic

Imediat după Unire, Al.I. Cuza urmărea trei direcții: consolidarea Unirii, modernizarea țării, cucerirea Independenței. Într-o domnie de 7 ani a reușit să consolideze și afirme noul stat în plan european, a demarat spectaculos modernizarea prin reformele realizate și a creat condițiile interne și externe pentru obținerea independenței de stat.

¹⁷ *Istoria Românilor*, VII.1, *Constituirea României Moderne (1821-1878)*, coord. Acad. Dan Berindei, București, 2003, p. 604 și urm.

¹⁸ *Ibidem*, p. 607.

¹⁹ I. Simionescu, *op.cit.*, p. 393.

²⁰ *Istoria Românilor...*, p. 614.

Teritoriul

În anul 1914, România²¹, cu o suprafață de 137.903 km², ocupa 1,3% din suprafața Europei. Deși un stat mic, România avea o suprafață mai mare decât statele sud-dunărene: Serbia – 48.382 km²; Bulgaria – 95.704 km²; Grecia – 64.688 km².

Vecinii

La vest și la nord România se învecina cu Imperiul austro-ungar, la est cu Imperiul rus, la sud-vest cu Serbia, iar la sud cu Bulgaria. Începând cu anul 1878, țara are ieșire la Marea Neagră.

Populația

România, cu o populație de 7.160.682 de locuitori (1912)²², era situată între țările mici, având o populație mai mică decât Austria (26.150.599 – 1900), Ungaria [cu provinciile subjuate, n.n. – Gh.I.] (19.254.559 – 1900), Germania (56.367.178 – 1900), Franța (38.961.945 – 1901), Anglia (41.458.721 – 1901) ș.a. Totuși, pentru poziția țării în sud-estul continentului trebuie menționat că avea populația cu mult mai mare decât statele sud-dunărene²³: Bulgaria

²¹ *Bréviaire Statistique...*, p. 10; Gh. Platon, V. Russu, Gh. Iacob, V. Cristian, I. Agrigoroaiei, *Cum s-a înfăptuit România modernă*, Iași, 1992, p. 145.

²² *Bréviaire Statistique...*, p. 9.

²³ L. Colescu, *Analiza rezultatelor recensământului general al populației României de la 1899*, București, 1944, p. 40.

(3.733.189 – 1900), Serbia (2.493.770 – 1900), Grecia (2.430.807 – 1896).

Nivelul economic

Un reper semnificativ privește structura populației după ocupații. Aproximativ 80% dintre locuitori lucrau în agricultură, care asigura, de altfel, un procent asemănător din exportul țării. Trebuie subliniat însă că după adoptarea Legii de încurajare a industriei din anul 1887 (completată cu legea din anul 1912) s-au creat condiții pentru dezvoltarea unei industrii mecanizate. Legea minelor din anul 1895 a favorizat exploatarea petrolului, România devenind un important exportator în preajma declanșării Primului Război Mondial. Totuși, la 1914 economia României era dominant agrară, fiind dependentă de importul produselor și al tehnologiilor industriale.

Obiectivul strategic

După cucerirea independenței de stat, idealul românilor din Regat și din provinciile subjuate – crearea unui stat unitar – este afirmat cu tot mai multă tărie, convingere și speranță. Alianța cu Puterile Centrale, impusă de conjunctura politică din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, a asigurat un climat de securitate necesar consolidării statului, inclusiv prin atragerea de capital străin. Treptat, diplomația românească s-a apropiat de Antantă, care putea sprijini desăvârșirea unității național-statale.

*

La 1914, România era considerată o țară europeană care redusese mult din distanța care o separa față de Occident la 1859.